

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ СУДИ ПЛЕНУМИНИНГ
Қ А Р О Р И**

06-сон

2012 йил 25 май

Тошкент шаҳри

**Фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини
юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликнинг айрим
масалалари тўғрисида**

Фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликни амалга оширишда суд амалиётида айрим масалалар келиб чиқаётганлиги муносабати билан «Судлар тўғрисида»ги Қонуннинг 17-моддасига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми

Қ А Р О Р Қ И Л А Д И:

1. Судларга тушунтирилсинки, фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорлик давлатлар томонидан мазкур тоифадаги ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатишда ифодаланади.

Давлатлараро муносабатларда фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш деганда, бир давлатнинг ваколатли органи томонидан бошқа (хорижий) давлатнинг шундай органи топшириғи бўйича айрим процессуал, тезкор-қидирув ва бошқа ҳаракатларни бажарилиши тушунилади.

2. Фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорлик суд, прокурор, терговчи ва суриштирув органи томонидан Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқий ёрдам тўғрисидаги халқаро шартномаларига асосан амалга оширилади.

«Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ халқаро шартномалар шартно-

ма, келишув, конвенция, протокол, меморандум, декларация ва ҳ.к. шаклларда тузилиши мумкин.

Ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги нормалар нафақат мазкур масалага доир махсус халқаро шартномаларда, балки бошқа икки томонлама ёки кўп томонлама халқаро шартномалар таркибида ҳам (масалан, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг терроризмни молиялаштиришга қарши кураш тўғрисидаги 1999 йил 9 декабрдаги, трансмиллий ташкилий жиноятчиликка қарши 2000 йил 15 ноябрдаги, коррупцияга қарши 2003 йил 31 октябрдаги конвенциялари ва бошқаларда) мавжуд бўлиши мумкин. Бунда ҳуқуқий ёрдам тўғрисида сўров юбориш ва ижро этишнинг зарур шarti шундан иборатки, ҳамкорликка киришаётган давлатлардан ҳар бири кўп томонлама шартнома иштирокчиси бўлиши керак.

3. Фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида халқаро ҳамкорликни амалга оширишда Ўзбекистон Республикасининг кучга кирган халқаро шартномалари, шунингдек, процессуал қонунчилик нормаларига, жумладан, ФПК 3, 12, 390-моддалари, ЖПК 3, 4, 592–609-моддаларига амал қилиниши лозим.

Халқаро шартномани қўллаш масаласини ҳал этишда, қонунга кўра, («Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари тўғрисида»ги Қонуннинг 23-моддаси) халқаро шартнома шартноманинг ўзида назарда тутилган ёки аҳдлашувчи томонлар ўртасида келишилган тартибда ва муддатларда кучга киришига доир қоидадан келиб чиқиш керак.

4. Шунинг назарда тутиш лозимки, ФПК 390-моддаси, ЖПК 592-моддаси мазмунига кўра, фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида ҳуқуқий ёрдам ўзаролик принципига асосан ҳам кўрсатилиши мумкин.

Ўзаролик принципи, жумладан, Ўзбекистон Республикасининг бирор-бир хорижий давлат билан ҳуқуқий ёрдам тўғрисида халқаро шартномаси мавжуд бўлмаган ҳолларда қўлланилиши мумкин. Бунга эҳтиёж бўлганда, Ўзбекистон Республикасининг ваколатли органи (Олий суд, Бош прокуратура, Ички ишлар вазирлиги, Миллий хавфсизлик хизмати) хорижий давлат ваколатли органига ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш тўғрисида сўров киритади ва унда ўзига хорижий давлат ваколатли органининг топшириғи бўйича зарур процессуал ҳаракатларни ба-

жариш юзасидан мажбурият олганлигини ёзма равишда тасдиқлайди.

5. Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида ҳуқуқий ёрдам, шу жумладан, қуйидаги кўри-нишларда амалга оширилади:

материаллар ҳамда банк, молиявий, юридик ва бошқа ҳужжатлар асли ва тасдиқланган нусхаларини тузиш, жўнатиш, тақдим этиш, топшириш;

тинтув ўтказиш, предметлар ва ҳужжатларни олиб қўйиш, мол-мулкни аниқлаш ва хатлаш, шахснинг даромадини аниқлаш, ашёвий далилларни жўнатиш ва бериш;

кўздан кечириш, гувоҳлантириш;

экспертиза ўтказиш;

даъвогар, жавобгар, учинчи шахслар (уларнинг вакиллари-ни), жабрланувчилар, айбланувчилар (судланувчилар), гувоҳлар, экспертларни сўроқ қилиш;

бедарак йўқолган шахсларни қидириш, шунингдек, ҳуқуқбузарлик содир этишда айбланаётган шахсларни қидириш ва ушлаб бериш;

жиноят ишини қўзғатиш;

суд ҳужжатларини, шу жумладан, ҳукм нусхалари ёки суд қарорлари, судланганлик тўғрисида маълумотномалар (зарурат бўлганда тегишли қонунчилик нормалари матни илова қилинган ҳолда) тақдим этиш;

фуқаролик ишлари бўйича суд қарорларини, жиноят ишлари бўйича ҳукмларнинг фуқаровий даъвога оид қисмини тан олиш ва ижро этиш.

Фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юритиш соҳасида ўзаролик принципига асосан қонунчиликка зид бўлмаган бошқа кўринишдаги ҳуқуқий ёрдам ҳам кўрсатилиши мумкин.

6. Хорижий давлат ҳудудида айрим процессуал, тезкор-қидирув ва бошқа ҳаракатларни бажариш зарурати туғилганда, юритувида фуқаролик ёки жиноят иши бўлган тегишли суд, прокурор, терговчи ёки суриштирув органи хорижий давлатнинг ваколатли органига тегишлилиги бўйича қуйидагилар орқали сўров киритади:

умумий юрисдикция судлари томонидан кўрилаётган ишларни юритиш билан боғлиқ масалалар бўйича, шу жумладан, суд томонидан ЖПК 399-моддаси тартибида эълон қилинган қидирув натижасида турган жойи аниқланган шахсни ушлаб туриш ва бериш масалалари бўйича – Ўзбекистон Республикаси Олий суди орқали;

суднинг қарори ёки прокурорнинг розилиги (санкцияси) талаб қилинмайдиган процессуал ҳаракатлар бўйича – Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик хизмати орқали;

қолган ҳолларда – Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси орқали.

7. Судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, қонунда (ЖПК 593-моддаси) хорижий давлат ҳудудида жиноят иши бўйича процессуал ҳаракатларни бажариш тўғрисидаги сўров мазмуни ва шаклига нисбатан муайян талаблар белгиланган. Бундай сўров, жумладан, қуйидагиларни ўзида акс эттириши керак:

- 1) сўров юбораётган органнинг номи;
- 2) сўров юборилаётган органнинг номи ва жойлашган жойи;
- 3) жиноят ишининг номланиши ва сўровнинг хусусияти;
- 4) ўзига нисбатан сўров юборилаётган шахс тўғрисидаги маълумотлар, шу жумладан, унинг туғилган санаси ва жойи, фуқаролиги, машғулотли тури, яшаш жойи ёки турган жойи ҳақидаги маълумотлар, унинг процессуал мақоми (шу жумладан, судланганлиги тўғрисида маълумот), юридик шахс учун эса, унинг номи, юридик манзили ва жойлашган жойи;
- 5) аниқланиши лозим бўлган ҳолатлар баёни, шунингдек, сўралаётган ҳужжатлар, ашёвий ва бошқа далиллар рўйхати;
- 6) содир этилган жиноятнинг ҳақиқий ҳолатлари тўғрисидаги маълумотлар, унинг тавсифи, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг қилмиш жиноят деб эътироф этилишига асос бўладиган тегишли моддаси матни;
- 7) агар жиноят натижасида зарар етказилган бўлса, унинг миқдори тўғрисидаги маълумотлар.

Халқаро шартномаларга мувофиқ, процессуал ҳаракатларни бажариш тўғрисидаги сўровда уни ижро этиш учун зарур бўлган бошқа маълумотлар ҳам бўлиши мумкин.

Процессуал ҳаракатларни бажариш тўғрисидаги сўров ва унга илова қилинаётган ҳужжатлар сўровни юбораётган орган-

нинг гербли муҳри билан тасдиқланади ҳамда улар юборилаётган хорижий давлатнинг расмий тилига ёки Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида назарда тутилган бошқа тилга таржима қилинади.

8. Хорижий давлат ҳудудида бўлган шахсни ушлаб бериш тўғрисида ўзаролик принципи асосида сўров юборишнинг ўзига хос хусусияти ЖПК 599-моддаси биринчи ва иккинчи қисмларида назарда тутилган. Бундай сўров фақат қўйидаги ҳолларда юборилиши мумкин бўлиб, шахс:

жиноий жавобгарликка тортиш учун ушлаб берилган тақдирда – агар сўров юборилишига сабаб бўлган қилмиш ҳар иккала давлат қонун ҳужжатларига мувофиқ жиноий жазоланганидан қилмиш бўлса ва уни содир этганлик учун бир йилдан кам бўлмаган муддатга озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазо ёки ундан оғирроқ жазо назарда тутилган бўлса;

ҳукми ижро этиш учун ушлаб берилган тақдирда – агар шахс олти ойдан кам бўлмаган муддатга озодликдан маҳрум қилиш тарзидаги жазога ёки ундан оғирроқ жазога ҳукм қилинган бўлса.

9. Қидирувда бўлган шахс хорижий давлат ҳудудида аниқланганда, уни ушлаб туриш, қамоққа олиш, ушлаб бериш ва кўчириб келиш зарурияти тўғрисидаги масала қидирув эълон қилган суд томонидан ажрим чиқариш ва тегишли ҳужжатларни расмийлаштириш йўли билан ҳал этилади.

Қидирувда бўлган шахсни ушлаб туриш, қамоққа олиш, ушлаб бериш ва кўчириб келиш зарурияти тўғрисидаги масалани ҳал этишда, суд мазкур шахсга нисбатан жиноят ишини ЖПК 84-моддасига мувофиқ, тугатиш учун асослар бор-йўқлигини текшириши лозим. Агар иш бўйича мазкур моддада назарда тутилган асослардан бирортаси мавжудлиги аниқланса, суд жиноят ишини тугатишга нисбатан шахснинг розилигини олиш тўғрисида хорижий давлатнинг ваколатли органига сўров юбориш билан чегараланиши мумкин.

10. Халқаро ҳуқуқ нормалари ва ЖПК 600-моддасига мувофиқ, хорижий давлат томонидан Ўзбекистон Республикасига ушлаб берилган шахс фақат ушлаб берилгунига қадар ўзи содир этган ва фақат бунга уни ушлаб берган давлат розилиги олинган жиноятлар учун жавобгарликка тортилиши ва жазоланиши мумкин.

Шу сабабли хорижий давлат ваколатли органининг розилиги бўлмаганда, агар иш бўйича айбланувчи зиммасига илгари қўйилган айблов билан боғлиқ бошқа айбловни қўйиш учун ёхуд айбловнинг оғирроқ айблов билан ёки ҳақиқий ахволга кўра айблов хулосасида назарда тутилганидан жиддий фарқ қиладиган айблов билан алмаштириш учун асослар аниқланса, суд ишни қўшимча тергов юритиш учун қайтаради.

Агар ишни кўриш пайтида судланувчига нисбатан ЖК 59-моддасининг саккизинчи қисми ёки 60-моддаси қондаларига мувофиқ жазо тайинлаш учун асослар аниқланса ва бунга хорижий давлат ваколатли органининг розилиги олинмаган бўлса, суд ЖПК 418, 481-моддалари тартибида ишнинг муҳокамасини кейинга қолдиради ва материалларни мазкур масалани ҳал этиш учун прокурорга юборади.

Айни пайтда шуни назарда тутиш лозимки, судланувчининг ҳаракатларини Жиноят кодексининг енгилроқ жазони назарда тутувчи моддасига (моддаси қисмига) қайта квалификация қилиш учун, агар халқаро шартномада бошқа ҳолат назарда тутилмаган бўлса, хорижий давлат ваколатли органининг розилиги талаб этилмайди.

11. Агар ҳукми ижро этиш босқичида хорижий давлатнинг ваколатли органи томонидан шахсни фақат у судланган айрим жиноят эпизодлари ёки Жиноят кодексининг айрим моддалари бўйича ушлаб беришга розилик берилган бўлса, суд қарорлари уларга тегишли суд инстанцияси томонидан ЖПК 600-моддаси талабларидан келиб чиқадиган ўзгаришлар киририлгандан сўнг ижро этилиши лозим.

12. Тушунтирилсинки, ЖК 34-моддасининг бешинчи қисмига кўра, хорижий давлатлар судларининг ҳукмлари бўйича судланганлик ҳолати шахсни ўта хавфли рецидивист деб топиш тўғрисидаги масала ҳал қилинаётган вақтда ҳисобга олиниши мумкин. Бошқа барча ҳолларда хорижий давлат судининг ҳукми бўйича судланганлик ҳолатини суд фақат агар бу Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида назарда тутилган бўлсагина, тан олиши мумкин.

13. Процессуал ҳаракатларни бажариш тўғрисида хорижий давлатнинг тегишли ваколатли органидан келиб тушган сўровни бажариш шартлари ва тартиби, бундай сўровни ижро этмас-

дан қайтариб юбориш асослари ва тартиби ЖПК 595-моддасида назарда тутилган.

Жумладан, хорижий давлат ҳудудида жиноят содир этган ва Ўзбекистон Республикасига қайтиб келган Ўзбекистон Республикаси фуқаросини жиноий жавобгарликка тортиш тўғрисида хорижий давлат ваколатли органининг сўрови, башарти, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексида бундай қилмиш учун жавобгарликни назарда тутувчи норма мавжуд бўлмаса, ижро этилиши мумкин эмас.

Судлар айти пайтда шуни инобатга олишлари лозимки, Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида мажбурият чоралари (масалан, олиб қўйиш, тинтув, мол-мулкни хатлаш, ушлаб туриш, қамоқда сақлаш ва бошқалар) билан боғлиқ бўлмаган процессуал ҳаракатларни сўров киритилаётган қилмиш ҳар иккала давлат томонидан жиноят деб тан олинмаган тақдирда ҳам ижро этиш назарда тутилиши мумкин.

14. Қонунда (ЖПК 602-моддаси) Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ёки унинг ўринбосарининг Ўзбекистон Республикаси ҳудудида бўлган шахсни ушлаб бериш тўғрисидаги қарори устидан шикоят бериш ва уни суд томонидан кўришининг алоҳида тартиби белгиланган. Бунда, агар шикоятни беришдан келиб чиқадиган процессуал муносабатлар мазкур норма билан тартибга солинмаган бўлса, суд ЖПК 55¹-бобида назарда тутилган тегишли нормаларга амал қилиши лозим.

Бундай шикоятни кўриш натижалари бўйича чиқарилган суд ажрими устидан апелляция шикояти (протести) ЖПК 13-моддасининг тўртинчи қисмига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Олий суди томонидан уч нафар судьядан иборат таркибда кўрилиши лозим.

15. Тушунтирилсинки, Фуқаролик процессуал кодексида судларнинг хорижий давлат ваколатли органлари билан ўзаро ҳамкорлигини батафсил тартибга солувчи нормалар мавжуд эмаслиги туфайли, судлар ҳуқуқ аналогиясига кўра, Жиноят-процессуал кодексининг 64-бобида белгиланган тартибга, агар бу фуқаролик процессуал қонунчилиги принципларига хилоф бўлмаса, амал қилишлари лозим.

16. Ўзбекистон Республикаси Олий суди ҳузуридаги Суд қонунчилигини демократлаштириш ва либераллаштириш ҳамда

суд тизими мустақиллигини таъминлаш бўйича тадқиқот марказига қўйидагилар тавсия этилсин:

Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги билан келишган ҳолда мунтазам ва ўз вақтида судьяларни Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари рўйхати, матни ва халқаро ҳуқуқнинг бошқа ҳужжатлари билан таъминлаш;

халқаро ҳуқуқ манбаларини мунтазам таҳлил этиш ва зарур амалий қўлланмалар, шарҳлар ҳамда бошқа методик адабиётлар чоп этиш.

17. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Юристарлар малакасини ошириш марказига судьялар ва суд аппарати ходимлари учун ўқув жараёнини ташкил этишда, судлар фаолиятида халқаро ҳамкорлик масалаларини тартибга солувчи Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларини қўллашга алоҳида эътибор қаратиш тавсия этилсин.

18. Қорақалпоғистон Республикаси фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича олий судлари, фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича вилоятлар ва унга тенглаштирилган судлар вақти-вақти билан фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича суд ишларини юриштиш соҳасида халқаро ҳамкорликка оид қонунчиликни қўллаш бўйича суд амалиётини умумлаштириб борсинлар ва йўл қўйилган қонун бузилишларини ўз вақтида бартараф этсинлар.

Олий суд раиси

Б. Мустафаев

**Пленум котиби,
Олий суд судьяси**

А. Усманов